

ΜΑΚΕΔΟΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ ΤΟΥ Α.Π.Θ.

ΦΛΩΡΙΝΑ

ΧΕΙΜΩΝΑΣ 1997-98 ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ - ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Π. Ξωχέλλης: Σχολείο και εκπαιδευτικός μπροστά στις σύγχρονες προκλήσεις

Κ. Δεληκωσταντής: Οι τρεις κουλτούρες του σύγχρονου εκπαιδευτικού

Α. Τριλιανός: Η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης στο σχολείο

Ε. Νημά: Φύση και καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης στο σχολείο

Γ. Κουστουράκης και Σ. Μπουζάκης: Όψεις της Σχολής των Annales

Σ. Φωτίου: Καθολική ενότητα ως σκοπός της χριστιανικής αγωγής

Κ. Μπίκος και Α. Γρηγοριάδης: Κριτήρια κοινωνιομετρικών επιλογών

Σ. Αυγητίδου: Σύνδεση θεωρίας και πράξης στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών

Σ. Δερβίσης: Μαθησιακή ετοιμότητα Πρώτης Ανάγνωσης

Ε. Βασιλακάκης: Το Σχολείο Εργασίας στην πράξη

Σ. Καμαρούδης: Λαλιές Φλωρίνης

Α. Ακριτόπουλος: Η μυθοπλαστική βιογραφία ως κ. τήρηση

Α. Κυρίδης: Γνωρίσματα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος

Π. Γρηγοριάδου: Οικογενειακό περιβάλλον και κίνητρα μάθησης

Σ. Ηλιάδου-Τάχου: Το θεσμικό καθεστώς των κοινοτικών σχολείων στην Τουρκοκρατία

Α. Φωτιάδου: Ηλικία εισόδου των παιδιών στο Δημοτικό Σχολείο.

Γεράσιμος Κουστουράκης

Κοινωνιολόγος, Διδάκτωρ
των Επιστημών της Αγωγής

Σήφης Μπουζάκης

Καθηγητής της Σχολής Ανθρωπιστικών
και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πατρών

ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ANNALES - ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανά χείρας εργασία αποτελεί προσπάθεια συνολτικής προσέγγισης των σύγχρονων ερευνητικών τάσεων και του επιστημονικού λόγου της ιστορικής σχολής των «Annales», που εμφανίστηκε στη Γαλλία κατά την τρίτη δεκαετία του αιώνα μας. Πρόκειται για μια σχολή που επηρέασε σε σημαντικό βαθμό και τη σύγχρονη ελληνική ιστοριογραφική πραγματικότητα. Και τούτο, διότι από το τέλος της δεκαετίας του 1970, μετά την επιστροφή στη χώρα μας έγκριτων επιστημόνων που σπούδασαν στη Γαλλία, προτάθηκαν νέες ερμηνείες και νέες μέθοδοι, γεγονός που συνέβαλε αναμφισβήτητα και στην εισαγωγή της «Θεματικής Ιστορίας» στο Λύκειο από το 1985, αλλά και την εφαρμογή των αρχών των Annales στη σχολική ιστοριογραφία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης κατά το ίδιο έτος¹. Μάλιστα, στην παρούσα προσπάθειά μας δεν αναφερόμαστε στις μακροχρόνιες συζητήσεις και τις κριτικές των ιστορικών σχετικά με τη φυσιολογία της συγκεκριμένης «σχολής», όπως και στο έργο και την επιστημονική προσφορά των ιδρυτών της M. Bloch και L. Febvre, αλλά και του F. Braudel, καθώς τη γνώσι των δεδομένων αυτών την προϋποθέτουμε.

Τα Annales, κατά την άποψή μας, αποτελούν ιστορική σχολή, διότι ανταποκρίνονται στις προϋποθέσεις που εκφράζονται από τους Thuillier και Tulard. Δηλαδή προσαρμόζονται σ' ένα προϋπάρχον επιστημονικό αίτημα και καλύπτουν τις προσδοκίες της κοινωνίας ή/και των ιστορικών² για την προσαρμογή της ιστορικής έρευνας στα

1. Βλ. Α. Δημαράς, «Ιστοριογραφία της Εκπαίδευσης», *Σύγχρονα Θέματα*, 36-38, 1988, 191-197. Β. Σκουλάτος, «Το αναλυτικό πρόγραμμα και το μάθημα της Ιστορίας» στο Π.Ε.Φ., *Το Μάθημα της Ιστορίας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Σεμινάριο 9, Αθήνα 1988, 80-87. Στον ίδιο τόμο Σ.Σ. Μαρκιανός, «Τα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος της Ιστορίας: μεθοδολογικές αρχές οργάνωσης της ύλης», 108-119. Γ. Δερπιλής, «Για την Ιστορική έρευνα», *Τα Ιστορικά*, 14-15, 1991, 12-16. Γ. Κουστουράκης, *Όψεις της Εθνικής Ταυτότητας στα σχολικά εγχειρίδια Γλώσσας και Ιστορίας του Δημοτικού Σχολείου: Η περίπτωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (1958/59-1997)*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών - Π.Τ.Δ.Ε., Πάτρα, 1997, 544.

2. Βλ. G. Thuillier, J. Tulard, *Οι ιστορικές σχολές* (μτφρ. Κ. Καψαμπέλη), Αθήνα, Καρδαμίτσας, 1993, 11-12.

νέα δεδομένα. Μάλιστα, η ακτινοβολία της συγκεκριμένης σχολής υπερέβη τα σύνορα της Γαλλίας, καθώς «αναγνωρίστηκε ως μοντέλο επιστημονικής ιστορίας από τους ιστορικούς ολόκληρου του κόσμου, σε βαθμό που δεν το πέτυχε καμιά άλλη ιστορική ομάδα»³. Ακόμη, τα Annales υιοθετώντας, εν μέρει, τα μεθοδολογικά εργαλεία και τα ενδιαφέροντα των διαφόρων ανθρωπιστικών επιστημών οδήγησαν την ιστορική επιστήμη και την ιστοριογραφική παραγωγή σε νέους δρόμους, ενώ επέδρασαν δευτερογενώς και με βάση την επιστημονική εξέλιξη που προκλήθηκε στις επιστήμες αυτές.

Εμφάνιση των Annales: αιτίες - επηρεασμοί

Η εμφάνιση στα 1929 του περιοδικού «Annales», που έμελλε να εξελιχθεί σε συσπειρωτικό παράγοντα των κοινωνικών επιστημών στη Γαλλία, επιτυγχάνοντας μια επιστημονική επανάσταση⁴ στο χώρο της Ιστορίας και διαμορφώνοντας το δικό του επιστημολογικό παράδειγμα, οφείλεται σε δύο λόγους:

α. Στην παγκόσμια συγκυρία, που αναφέρεται στις γενικότερες κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικές συνθήκες μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο (αποτυχία «Ιστορίας - μάχης» και ανάγκη χρησιμοποίησης της Ιστορίας ως εργαλείου ειρήνης, παγκοσμιότητα των κοινωνικο-οικονομικών προβλημάτων, υποχώρηση ευρωκεντρικού λόγου των Ιστορικών και ανάδειξη της αξίας των ανθρωπινων πολιτισμών, στροφή στη μελέτη του οικονομικού παράγοντα).

Και β. στην επιστημονική συγκυρία: Σημαντικός υπήρξε ο επηρεασμός της ιστορικής επιστήμης από τις εξελίξεις που σημειώθηκαν στις άλλες κοινωνικές επιστήμες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αμφισβήτηση του εξελικτισμού και της έννοιας της προόδου στην Ιστορία. Μάλιστα, οι νέες κοινωνικές επιστήμες, που αναπτύχθηκαν στις αρχές του αιώνα μας, όπως λ.χ. η κοινωνιολογία, είτε αντιπαρατέθηκαν με την Ιστορία, στα πρώτα τους βήματα, καθώς η τελευταία αποτελούσε θεσμικό λόγο, είτε όταν τούτο δεν συνέβη δάνεισαν τις μεθόδους τους στην τελευταία.

Οι σημαντικότερες επιστημολογικές επιδράσεις των Annales ανιχνεύονται στα εξής:

ι. Στην Κοινωνιολογική σχολή του Ντυρκέμ: Οι εκπρόσωποι της σχολής των Annales υιοθέτησαν και πέτυχαν να εφαρμόσουν, μερικώς, το πρόγραμμα των κοινωνιολόγων, σχετικά με τη συνένωση των ανθρωπιστικών επιστημών γύρω από τη δική τους επιστήμη. Επίσης, υιοθέτησαν την τακτική της κοινωνιολογίας για επίθεση σε πολλά μέτωπα, με στόχο το δανεισμό των μεθοδολογικών εργαλείων των συγκεκριμένων επιστημών. Επιπλέον, η Ιστορία επηρεάστηκε από την κοινωνιολογία⁵ σχετικά με τον τρόπο της ανάλυσης εις βάθος των διαφόρων επιστημονικών προ-

3. Βλ. Γ. Ίγκερς, *Νέες Κατευθύνσεις στην Ευρωπαϊκή Ιστοριογραφία* (μτφρ. Β. Οικονομίδης), Αθήνα, Γνώση, 1991, 110.

4. Σύμφωνα με την έννοια που δίνει ο Thomas Kühn. Βλ. στο τ.λ., *Η Δομή των Επιστημονικών Επανάστασεων* (μτφρ. Γ. Γεωργακόπουλος, Β. Κάλφας), Θεσσαλονίκη3, Σύγχρονα Θέματα.

5. Για τη σχέση της μεθοδολογίας των δύο επιστημών βλ. στο Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη, *Κοινωνιολογία και Ιστορία. Ομοιότητες και Ιδιαιτερότητες*, Αθήνα, Πακαζήσης, 1989.

δλημάτων και της αναζήτησης των αιτιακών τους σχέσεων.

ii. Στις απόψεις του Φρ. Σιμιάν σχετικά με την «Ιστορική μέθοδο και την Κοινωνική Επιστήμη» - περιοδικό *Revue de synthese historique* (1903): Ο Σιμιάν επιτέθηκε στη θετικιστική ιστοριογραφία ζητώντας από τους ιστορικούς να αρκестούν στο ρόλο του εμπειρικού συλλέκτη δεδομένων, τα οποία και θα ερμηνεύσει στη συνέχεια η κοινωνιολογία, που έχει νομοθετικό χαρακτήρα. Ακόμη, κάλεσε τους ιστορικούς να απεκδυθούν τα τρία άχρηστα είδωλά τους, δηλαδή το πολιτικό, το είδωλο της ατομικότητας και το χρονολογικό, και ν' ανανεωθούν. Επίσης τους πρότεινε να περάσουν από τη μελέτη του μοναδικού στη μελέτη του επαναλαμβανόμενου, ώστε να ανακαλυφθούν οι σταθερές σχέσεις των κοινωνικών πραγμάτων (προώθηση αιτιακών ερμηνειών). Ακόμη, ο Σιμιάν κάλεσε τους ιστορικούς να μεταθέσουν την παρατήρησή τους από το ατομικό στο κοινωνικό επίπεδο. Μάλιστα, πολλά από τα παραπάνω αιτήματα έγιναν πράξη από τα Annales.

iii. Στη Γεωγραφική σχολή του Πωλ Βιντάλ ντε λα Μπλας, που αναπτύχθηκε ως αντίδραση στη θετικιστική ιστορία. Αυτή εκτόπισε το πολιτικό γεγονός στρέφοντας την προσοχή της στο παρόν, στη σύγχρονη εποχή και στην αναζήτηση του παρατηρήσιμου. Η Γεωγραφία, λοιπόν, εμφανίζεται ως η επιστήμη των ορατών αποτελεσμάτων στη γήινη επιφάνεια από την επίδραση των διαφόρων φυσικών φαινομένων και των ανθρώπινων ενεργειών. Ως σκοπός της προβάλλει η περιγραφή και η κατανόηση των παρατηρούμενων, μέσω του εντοπισμού τους στο χώρο και χάρη στη σύγκρισή τους. Τα Annales επηρεαζόμενα από τη γεωγραφική σχολή του Βιντάλ οδηγούνται στην άρνηση κάθε υπερβολικά άκαμπτης θεωρητικής κατασκευής, ενώ αρέσκονται στην περιγραφή και στην παρατήρηση. Έτσι διανοίγεται ο δρόμος για τις περιγραφικές μονογραφίες που διευρύνουν το πεδίο του ιστορικού προς τα τοπία και τη διάρκεια.

iv. Στις απόψεις του Ανρύ Μπερ, που θεωρήθηκε «πρόδρομος» των Annales και που αναπτύχθηκαν στις σελίδες του περιοδικού «*Revue de synthese historique*». Ο Μπερ εξέφρασε την ανάγκη να καταργηθούν τα τείχη μεταξύ των διαφόρων επιστημών ώστε να προκύψει η σύνθεση όλων των επιστημονικών προσπαθειών με εργαλείο σύνθεσης την ιστορία. Επίσης, ζήτησε την ανάπτυξη μιας σφαιρικής ιστορίας, ιστορία - σύνθεσης, που να προσεγγίζει όλες τις όψεις της πραγματικότητας, από την οικονομία μέχρι και τις νοοτροπίες. Ακόμη, ο Μπερ θεώρησε ως απαραίτητη την αποκατάσταση του δεσμού μεταξύ του παρόντος και του παρελθόντος. Γι' αυτό και υποστήριξε ότι οι ιστορικές εργασίες πρέπει να κατευθύνονται από σύγχρονους προβληματισμούς. Η εμφάνιση των Annales στα 1929 αποτέλεσε συνέχιση των απόψεων του Μπερ, που δε θέλησε να δημιουργήσει σχολή όπως ο Ντυρκέμ. Μάλιστα, με τον Μπερ είχαν συνεργαστεί οι Febvre και Bloch, καθώς είχαν αρθρογραφήσει στο περιοδικό που αυτός εξέδιδε.

v. Στον *Μαρξισμό*: Προβάλλεται η άποψη ότι η μαρξιστική ιστοριογραφία αποτέλεσε αντίπαλο αλλά και πρόδρομο των Annales. Μάλιστα, η επιδίωξη για μια ολική ιστορία, όπως και η προσέγγιση του οικονομικού παράγοντα προβλήθηκαν κι από τον μαρξισμό⁶. Επιπλέον, κατά τη σύγχρονη εποχή εισχώρησαν στη σχολή των

6. Βλ. J.S. Cohen, «The Achievements of Economic History: The Marxist School», *Journal of Economic History*, 38, 1, 1978, 29-57. G. McLennan, *Marxism and the Methodologies of History*, London, Verso, 1981. T. Stoianowich, *French Historical Method: The Annales Paradigm*, Ithaca - London, Cornell University Press, 1976

Annales και διάφοροι μαρξιστές και νεομαρξιστές ιστορικοί.

Περιοδολόγηση - Γενικά χαρακτηριστικά των Annales

Η σχολή των Annales προέκυψε από την ίδρυση στα 1929 του περιοδικού «Annales d'histoire économique et sociale» από τους Marc Bloch και Lucien Febvre, καθώς μέσα από την αρθρογραφία σε αυτό, αλλά και το επιστημονικό έργο τους διατυπώθηκαν με σαφήνεια οι βασικές αρχές της νέας επιστημονικής κίνησης. Η νομιμοποίηση της τάσης αυτής στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών συνέβηκε με την αποδοχή της από μεγάλο μέρος των κοινωνικών επιστημόνων στη Γαλλία, γεγονός που συνέβαλε στη δημιουργία μιας συγκεκριμένης αλλά ιδιόμορφης επιστημονικής κοινότητας. Συγκεκριμένης, διότι συγκροτήθηκε κυρίως από τους κοινωνικούς επιστήμονες, που παρουσιάστηκαν μέσα από τις στήλες του περιοδικού «Annales». Ιδιόμορφης τόσο λόγω της ποικιλίας και του εύρους του λόγου, που αναπτύχθηκε, όσο και λόγω της διαφορετικής προέλευσης των επιστημόνων, που εντάχθηκαν στη σχολή αυτή⁷.

Η επιδίωξη του να βρίσκεται ο λόγος των Annales στην επικαιρότητα, μέσω των νέων κάθε φορά προσανατολισμών του, ανάλογα με την εκάστοτε ιστορική συγκυρία, φαίνεται σαφώς κι από τις μεταβολές στο όνομα του περιοδικού τους. Έτσι, σύμφωνα με την άποψη του Γ. Κουκουλέ⁸, ο πρώτος τίτλος του περιοδικού διατηρείται για το διάστημα 1929-1939 υπογραμμίζοντας τις ερωτοτροπίες των ιδρυτών με το μαρξισμό. Ο τίτλος αυτός μεταβάλλεται δύο φορές σε μια σύντομη χρονική περίοδο, δηλαδή σε «Annales d'histoire sociale»: 1939-1941 και σε «Mélanges d' Histoire Sociale»: 1942-1944, καθώς στη δεύτερη περίπτωση παραλείπεται το οικονομικό που παραπέμπει στο μαρξισμό. Ακόμη, η έκδοση του περιοδικού από τον Febvre στην κατοχή και παρά τις διαφωνίες του Bloch, ακολουθεί τις υποδείξεις των Γερμανών για τη μη συμμετοχή σε αυτό επιστημόνων Εβραϊκής καταγωγής⁹, γεγονός που φανερώνει τη διαφορετική τοποθέτηση των ιδρυτών της σχολής. Μετά τον πόλεμο το περιοδικό κυκλοφορεί με τον τίτλο «Annales, Economie, Societes, Civilisations», που είναι ενδεικτικός του μεθοδολογικού και ερευνητικού εκλεκτικισμού της εξεταζόμενης σχολής.

Ο Γκέοργκ Ίγκερ¹⁰ θεωρεί ότι η ιστορία του περιοδικού χωρίζεται σε δύο περιόδους: η πρώτη εκτείνεται μέχρι το 1945 και χαρακτηρίζεται ως «δομική ιστορία με ποιοτικούς χαρακτήρες». Η δεύτερη αρχίζει μετά το 1945, οπότε και αναπτύσσεται η «ποσοτική ιστορία των συγκυριών», χωρίς να αντικαθιστά πλήρως την προηγούμενη κατεύθυνση.

7. Βλ. Thomas Kuhn, *Η Δομή των Επιστημονικών Επαναστάσεων*, ό.π., P. Burke, *The French Historical Revolution. The Annales School*, Cambridge, Polity Press, 1990. S. Kinser, «Annaliste Paradigm? The Geohistorical Structure of Fernand Braudel», *American Historical Review*, 86, 1981, 63-105. T. Stojanowich, *French Historical Method*, ό.π.

8. Βλ. Γιώργος Φ. Κουκουλέ, *Για μια Ιστορία του Ελληνικού Συνδικαλιστικού Κινήματος. Εισαγωγή στην παιδαγωγική της ιστορικής έρευνας*, Αθήνα, Οδυσσέας, 1983, 126.

9. Βλ. F. Dosse, *Η Ιστορία σε Ψίχουλα. Από τα Annales στη «Νέα Ιστορία»* (μτφρ. Α. Βλαχοπούλου), Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1993, 65.

10. Βλ. Γ. Ίγκερ, *Νέες Κατευθύνσεις...*, ό.π., 81.

11. Βλ. το κεφάλαιο «Εντός της Ιστορίας της χώρας Ιταλία» (μτφρ. Π. Μιχαηλάρης) στο R. Romano, *Που οδενεί η Ιστορία; Αναζητήσεις της σύγχρονης ιστοριογραφίας*, Αθήνα, ΕΜΝΕ - ΜΝΗΜΩΝ, 1988, 38-39.

Ο R. Romano¹¹ προτείνει την περιοδολόγηση της σχολής με βάση την πιο τολμηρή ή κυρίαρχη προσωπικότητα. Έτσι διακρίνει: α) τα Annales των M. Bloch και L. Febvre: 1929-1939, β) τα Annales του Febvre: 1940-1945, γ) τα Annales των Febvre και Braudel: 1946-1956, δ) τα Annales του Braudel: 1956-1967 και ε) τα Annales του 1968 κ.ε., όπου ανήκει ένα σύνολο προσώπων, ώστε είναι δύσκολο να διακριθεί η κυρίαρχη προσωπικότητα.

Ο F. Dosse¹² προβαίνει σε μια διαφορετική περιοδολόγηση που περιλαμβάνει τρία διαστήματα: Το πρώτο αναφέρεται στην εποχή των ιδρυτών της σχολής M. Bloch και L. Febvre. Το δεύτερο εμπεριέχει τον F. Braudel, ως διαμεσολαβητή μεταξύ των ιδρυτών και της τρίτης γενιάς ιστορικών. Και το τρίτο αναφέρεται στην τρίτη γενιά των Annales, που εκφράζει τις σύγχρονες τάσεις. Σημειωτέον, ότι στην τρίτη αυτή γενιά εντάσσονται και ομήλικοι του Braudel ιστορικοί, που διαφοροποιούνται, όμως, από αυτόν ως προς τους ερευνητικούς προσανατολισμούς τους. Επομένως, η συγκεκριμένη περιοδολόγηση σχετίζεται με την επιστημονική εξέλιξη της σχολής και όχι με τη χρονολογική διαδοχή των μελών της.

Η προβολή από τη σχολή των Annales της εικόνας του περιθωρίου, που καλλιεργήθηκε συστηματικά κατά τις πρώτες δεκαετίες της πορείας της, χωρίς φυσικά αυτό να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, αφού τόσο οι ιδρυτές Bloch και Febvre όσο και ο Braudel ήταν πανεπιστημιακοί, ήταν σκόπιμη και είχε ως στόχο να νομιμοποιήσει την επιθετική της στρατηγική και την τάση πολυσυλλεκτισμού. Ακολουθώντας, λοιπόν, τα Annales μετριοπαθείς και αντιδογματικές θέσεις προσέγγισαν τις άλλες κοινωνικές επιστήμες προτείνοντάς τους συμμαχία. Ως στόχος προβαλλόταν η από κοινού αντιμετώπιση του κυρίαρχου επιστημονικά και θεσμικά, στη Γαλλία κατά τις αρχές του αιώνα μας, ιστορικιστικού παραδείγματος. Όμως, η ουσιαστική επιδίωξη τους ήταν η προσάρτηση του λόγου και των μεθόδων των διαφόρων κοινωνικών επιστημών από την επιστήμη της ιστορίας¹³.

Για την επίτευξη της προώθησης του ηγεμονικού στόχου της ιστορικής επιστήμης απέναντι στις άλλες κοινωνικές επιστήμες τα Annales δεν εναντιώθηκαν στην κυρίαρχη ιδεολογία, καθώς με διάφορες ιστορικές μελέτες προσέγγισαν τα τρέχοντα προβλήματα που θρίσκονταν άλλωστε στο επίκεντρο του κοινωνικού και του επιστημονικού ενδιαφέροντος. Μάλιστα, στη Γαλλία η επίτευξη της πρωτοκαθεδρίας της ιστορίας στον κοινωνικό επιστημονικό χώρο επιδοθήθηκε κι από την ευνοϊκή συγκυρία. Δηλαδή λόγω της αποδυνάμωσης των κοινωνικών επιστημών κατά τη δεκαετία του 1930 και λόγω της ανεπιτυχούς προσπάθειας των κοινωνιολόγων να προωθηθούν σε πανεπιστημιακές θέσεις¹⁴.

Με την απόρριψη του θετικισμού από τα Annales υπήρξε ταυτόχρονα και η τάση για εγκατάλειψη του πολιτικού λόγου και της πολιτικής ανάλυσης από τα έργα των εκπροσώπων της σχολής κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930. Πρόκειται για ένα

12. Βλ. F. Dosse, *Η Ιστορία σε Ψίχουλα*, ό.π.

13. Βλ. A. Burguiere, «Histoire d' une histoire: La naissance des Annales», *Annales*, v. 34, 1979, 1350-1354. Κ. Γαγανάκης, «Τα Annales 1929-1990: Σχολή ιστορίας ή κίνηση ιστορικών», *Θεωρία και Κοινωνία*, 5, 1991, 29-34.

14. Βλ. H. Coureau - Bégarie, *La Phénomène Nouvelle Histoire*, Paris, Economica, 1983, 126. J. Heilborn, «Les metamorphoses du durkheimisme: 1920-1940», *Revue Française de Sociologie*, v. 26, 1985, 226. V. Karady, «Strategies de reussir et modes de faire - valoir de la sociologie chez les Durkheimiens», *Revue Française de Sociologie*, v. 20, 1979, 49-82.

γεγονός που τους οδήγησε στην μη προσέγγιση του φασιστικού και του ναζιστικού φαινομένου, πράγμα που κατακρίθηκε από τον ίδιο τον Μ. Bloch στο αυτοκριτικό έργο του *L' étrange défaite (Η παράξενη ήττα)*¹⁵. Βέβαια, η πολιτική ανάλυση απουσιάζει από το έργο μεγάλου μέρους των εκπροσώπων της τρίτης γενιάς των Annales, σύμφωνα με την περιοδολόγηση του F. Dosse. Ακόμη, εξαιτίας της κριτικής στάσης απέναντι στο θετικισμό, παρήκμασε η ιστορική βιογραφία και τα πεδία των μαχών αντικαταστάθηκαν από μια ειρηνική ιστορία, που επεδίωκε να συμβάλλει στην κατανόηση μεταξύ των λαών και στην επίτευξη της συμφιλίωσης των αντιπάλων.

Η στροφή προς τη διερεύνηση της φύσης¹⁶, του τοπίου, του πληθυσμού, της δημογραφίας, των ανταλλαγών, των ηθών και εθίμων συγκροτεί την ιστορία της υλικότητας διαμορφώνοντας μια υλική ανθρωπολογία. Γι' αυτό και οι πηγές του ιστορικού διευρύνονται πέρα από τα γραπτά τεκμήρια, που συνδέονταν στενά με την πολιτική και τη διπλωματία. Για την επεξεργασία, λοιπόν, των ιστορικών δεδομένων απαιτούνται νέες προσεγγίσεις, που εφευρίσκονται με την εισαγωγή της στατιστικής και των μεθόδων των διαφόρων κοινωνικών επιστημών στο ιστορικό πεδίο. Κάτι, που έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση της γεγονοτολογίας προς όφελος της μακράς διάρκειας. Και τούτο, διότι στη μακρά διάρκεια είναι δυνατή η παρατήρηση του ρυθμού εξέλιξης της ιστορικής υλικότητας.

Συνακόλουθη με τις παραπάνω εξελίξεις είναι και η αλλαγή της στάσης του ιστορικού¹⁷. Ο τελευταίος αποβάλλει οριστικά την προηγούμενη παθητικότητά του μπροστά στα γεγονότα και παρεμβαίνει ενεργά στις γραπτές πηγές και τα αρχεία, επιλέγοντας ό,τι ταιριάζει στη μελέτη του. Τώρα τίποτε δεν λαμβάνεται ως δεδομένο, αλλά τα πάντα κατασκευάζονται.

Ο υποκειμενισμός¹⁸ προβάλλεται ως αναγκαίος στην ιστορία, αφού ο ιστορικός εμπνέεται από τα ζητήματα της σύγχρονης εποχής, εντός της οποίας διαδιώνει, δραστηριοποιείται, προβληματίζεται κι εργάζεται. Ακόμη το πεδίο της ιστορικής μελέτης εκτείνεται από το παρελθόν στο παρόν. Το παρόν ενισχύει την έρευνα του παρελθόντος διότι επιτρέπει την αξιολόγηση της ιστορίας - πρόβλημα και τον εμπλουτισμό της παρελθοντικής γνώσης με την παρουσίαση των τωρινών απόψεων και δεδομένων. Επίσης, το παρόν εμφανίζεται ως η δυναμική ανάπτυξη των συνθηκών του παρελθόντος, η σφαιρική προσέγγιση των οποίων μας διαφωτίζει για τις καταστάσεις του σήμερα. Γι' αυτό και η κακή γνώση του παρελθόντος δεν επιτρέπει την επαρκή κατανόηση και συνεπώς την αποτελεσματική δράση στο παρόν. Έπειτα, διάχυτη

15. Βλ. Μ. Bloch, *L' étrange défaite*, Paris, France - Tires, 1946. Βλ. επίσης και το απολογητικό έργο τ.ί., *Απολογία για την Ιστορία* (μτφρ. Κ. Γαγανάκης), Αθήνα, Εναλλακτικές Εκδόσεις, 1994.

16. Η φύση και το τοπίο αποτελούν βασικούς παράγοντες της ιστορικής έρευνας. Σύμφωνα με τον Ruggiero Romano η διαλεκτική σχέση μεταξύ της φύσης και της κοινωνίας μπορεί να μελετηθεί ιστορικά είτε από την άποψη της δράσης του τοπίου ελάνω στον άνθρωπο, είτε από την αντίστροφη κατεύθυνση. Βλ. το κεφάλαιο «Τοπίο και Κοινωνία» (μτφρ. Χ. Κουλούρη) στο τ.ί., *Που οδεύει η Ιστορία;*, ό.π., 9-11.

17. Σχετικά με τη στάση του ιστορικού βλ. Marc Ferro, «Η κινηματογραφική ταινία. Μια αντι-ανάλυση της κοινωνίας» (μτφρ. Κλ. Μιτσστάκη) στο συλλογικό έργο Ζακ Λε Γκοφ - Πιέρ Νορά (επιμ.), *Το έργο της Ιστορίας*, τ. 1, Αθήνα, Ράππα, 1981, 363-387. Η Ματτου, «Πώς εννοούμε το επάγγελμα του ιστορικού» (μτφρ. Ε. Στεφανάκη) στο *Encyclopédie de la Pléiade, Ιστορία και Μέθοδοί της*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1989, 325-423. Νίκος Γ. Σβορώνος, *Ανάλεκτα Νεοελληνικής Ιστορίας και Ιστοριογραφίας*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1987, 65-70.

18. Βλ. Σπ. Ασδραχάς, *Ιστορική Έρευνα και Ιστορική Παιδεία*, Αθήνα, ΕΜΝΕ - ΜΝΗΜΩΝ, 1982, 37.

είναι στους εκπροσώπους των Annales η πεποίθηση ότι η ιστορία είναι συνάρτηση του χρόνου παραγωγής της, καθώς συνάπτεται άμεσα με τα σύγχρονα προβλήματα που απασχολούν το κοινωνικό σύνολο. Επομένως, η ιστορία είναι μια κατασκευή, διότι συνδέεται με τον τόπο και το χρόνο εντός των οποίων διατυπώνεται. Έτσι, η κάθε εποχή δημιουργεί μια δική της εικόνα του παρελθόντος ανάλογα με τα ερωτήματα που η ίδια θέτει. Γι' αυτό και είναι δυνατή η ανασύνταξη κι η επαναδιατύπωση της κάθε προηγούμενης ιστορίας με βάση τα ερεθίσματα - προβλήματα του παρόντος¹⁹.

Η επιδίωξη του να παραμένει πάντα σύγχρονος και επίκαιρος ο λόγος των Annales οδήγησε στον οικονομικό του προσανατολισμό, κατά τη στιγμή της εμφάνισής τους στα 1929, και στον επαναπροσδιορισμό του τα μετέπειτα χρόνια, ώστε να συμβαδίζει με το σφυγμό της κάθε εποχής²⁰.

Ο συνήθης τρόπος έρευνας των Annales είναι ο ακόλουθος:

- Εκκίνηση από ένα σύγχρονο πρόβλημα.
- Υποβολή στην ερευνητική εργασία διαφόρων υποθέσεων, που συνδέονται με ένα προϋπάρχον θεωρητικό πλαίσιο.
- Συλλογή των τεκμηρίων.
- Οικοδόμηση των τεκμηρίων σε κατανοητές σειρές.
- Αντιπαραβολή των τεκμηρίων με τη θεωρία για την επαλήθευση ή τη διάψευση των υποθέσεων του ερευνητή.

Σύγχρονες τάσεις της σχολής των Annales

Για τη διαμόρφωση του σύγχρονου προσανατολισμού στο λόγο και τα ερευνητικά ενδιαφέροντα των εκπροσώπων των Annales συνέβαλαν οι παρακάτω παράγοντες:

α) Η ιστορική συγκυρία από τη δεκαετία του '70 και εξής (παγκόσμια κρίση, οικονομική ύφεση, ανεργία, πληθωρισμός) συντέινε στη στροφή των ιστορικών ερευνών προς τις φάσεις της ισορροπίας του κοινωνικού συστήματος, αλλά και στην ανακάλυψη της κρυφής γοητείας του παλιού καιρού, της ωραίας και χαμένης «χρυσής» εποχής, που αναλαμβάνουν ν' αναπαρεστήσουν οι ιστορικοί, οικειοποιούμενοι τα εργαλεία ανάλυσης του εθνολόγου.

19. Βλ. Σ. Ασδραγάς, *Ιστορική έρευνα...*, ό.π., Ρ. Nora, «Η επιστροφή του γεγονότος» (μτφρ. Ν. Σαββάτης) στο Ζακ Λε Γκοφ και Πιερ Νορά (Επιμ.), *Το έργο της Ιστορίας*, τ.2, Αθήνα, Ράππας, 1983, 48-68. Στον ίδιο τόμο D. Julia, «Η Θρησκεία - Θρησκευτική Ιστορία», 157-158.

20. Βλ. Μ. Morineau, *Pour une histoire économique vraie*, Lille, Presses Universitaires de Lille, 1985. J.S. Cohen, «The Achievements of Economic History: The Marxist School», *Journal of Economic History*, 38, 1, 1978, 29-57. Επίσης στο ίδιο τεύχος R. Forster, «Achievements of the Annales School», 58-76. Ο R. Romano ζητά από τον ιστορικό να εγκαταλείψει τη διεπιστημονικότητα προς όφελος μιας μετεπιστημονικότητας, δηλαδή της απόκτησης πλήρους κυριαρχίας στη «λογική» των κοινωνικών επιστημών, ώστε η ιστορία του να είναι χρήσιμη και στους άλλους ερευνητές. Γι' αυτό ο ιστορικός οφείλει να είναι ευέλικτος και να κατασκευάζει το μοντέλο του κάθε φορά ανάλογα με τα προβλήματα, που θέλει να επιλύσει. Βλ. στο κεφάλαιο «Η ιστορία σήμερα» (μτφρ. Α. Κράους) στο τ.ι., *Που οδεύει...*, ό.π.

6) Η πολιτική συγκυρία κατά τη δεκαετία του '70 στη Γαλλία, που συνδέεται με την απροθυμία της πολιτικής εξουσίας να πραγματοποιήσει σημαντικές κοινωνικές αλλαγές. Έτσι, οι παραχωρήσεις της αφορούν μόνο σε μετασχηματισμούς αναφορικά με το επίπεδο της καθημερινής ζωής, δηλαδή σε αυτό των ηθών και των γαμήλιων σχέσεων, ως απάντηση σε κοινωνικά αιτήματα, όπως εκείνα του γυναικείου κινήματος. Ο ιστορικός λόγος, λοιπόν, ανταποκρινόμενος στους συγκεκριμένους μετασχηματισμούς παρέχει έναν προβληματισμό για την καθημερινότητα και τους αντίστοιχους θεσμούς του παρελθόντος.

Και γ) Οι εξελίξεις στο χώρο των άλλων κοινωνικών επιστημών επέδρασαν ώστε οι ιστορικοί των Annales, ανεξάρτητα από τις επιστημολογικές τους επιλογές, να προσπαθήσουν να αντισταθούν για τη διασφάλιση της πρωτοκαθεδρίας της Ιστορίας. Η Ιστορία, λοιπόν, στο πλαίσιο της επιστημονικής της αντιπίθεσης ιδιοποιήθηκε για μια ακόμη φορά τα σύμβολα και τις μεθόδους των άλλων κοινωνικών επιστημών. Έτσι, ντύθηκε με το ένδυμα του Η/Υ, της σειράς και της μαθηματικής αυστηρότητας. Το τίμημα ήταν η διάλυση της Ιστορίας στις άλλες επιστήμες και η μετατροπή της από μια σφαιρική Ιστορία σε εξειδικευμένες μικρο-ιστορίες διαφόρων τομέων του επιστητού.

Στη σύγχρονη σχολή των Annales ενυπάρχουν δύο αντιφατικά ως προς τις επιλογές τους ρεύματα. Το ένα είναι συντηρητικό, συγκεντρώνει την πλειοψηφία των μελών της σχολής και εκφράζει την άρνησή του για τον μαρξισμό. Αυτό ασχολείται με την καλλιέργεια μιας εξειδικευμένης μικροϊστορίας. Ως σημαντικούς εκπροσώπους της τάσης αυτής αναφέρουμε ενδεικτικά τους Αριές, Σωνύ, Σενώ, Λαντυρί, Ζυγιάρ και Φυρέ. Το δεύτερο ρεύμα επιδιώκει τη σύνθεση μιας συνολικής ιστορίας, ακολουθώντας τις επιταγές των ιδρυτών της σχολής. Αυτό συνασπίζει ικανό αριθμό ερευνητών και τείνει προς το μαρξισμό²¹. Μάλιστα, ο μαρξισμός όπου κι όποτε χρησιμοποιείται έχει ευρηματική αξία, όπως σημειώνει ο Ντυμπύ, χωρίς ν' αποτελεί λόγο πολιτικής στράτευσης²². Ενδεικτικοί εκπρόσωποι της τάσης αυτής είναι οι Ντυμπύ, Βοβέλ, Βιλάρ, Βερνάν, Μαντρού, Λε Γκοφ και Γκυ Μπούα.

Η κρίση της ιδέας της προόδου από τη δεκαετία του '70 κ.ε. οδήγησε στην ενασχόληση των ιστορικών με τους προδοιομηχανικούς πολιτισμούς, όπου αντικείμενο έρευνας γίνεται η παράδοση. Επίσης, ο ιστορικός αποκτά περιέργεια για τα πάντα, μη εξαιρουμένης και της αρνητικής πλευράς των κατεστημένων αξιών, εφόσον η ιστορική έρευνα γίνεται προσωπική και τοπική, αποσιωπώντας τις μεγάλες σφαιρικές ιστορικές αλλαγές προς όφελος της μνήμης της καθημερινότητας των μέσων ανθρώπων. Τώρα, προβάλλεται μια νέα αισθητική τοπογραφία, που δίνει σημασία στο χωριό, στους μετανάστες, στις γυναίκες και στους περιθωριακούς. Έτσι, ο ιστορικός λόγος αναπτύσσεται με άξονα την ιστορική ανθρωπολογία, ενώ εγκαταλείπονται οι μεγάλοι οικονομικοί χώροι του Braudel. Επίσης, παραμελείται το κοινωνικό πεδίο προς όφελος του πολιτισμικού και του συμβολικού, καθώς η «νέα ιστορία» είναι κυρίως πολιτισμική ντυμένη με το ένδυμα της εθνολογίας. Γι' αυτό και επιβραδύνεται

21. Βλ. J.S. Cohen, «The Achievements of Economic History: The Marxist School», ό.π., G. McLennan, *Marxisme...*, ό.π., Pierre Vilar, «Μαρξιστική ιστορία, ιστορία υπό οικοδόμηση» (μετφ. Κλ. Μιτσούακη) στο Ζακ Λε Γκοφ και Πιέρ Νορά (επιμ.), *Το έργο της ιστορίας*, τ. 1, ό.π., 127-178.

22. Βλ. τη συνέντευξη του G. Duby στον F. Dasse για το περιοδικό *Vendredi* (1980) όπως παρατίθεται στο F. Dasse, *Η Ιστορία σε Ψίχουλα*, ό.π., 243.

η έννοια της «διάρκειας», περισσότερο απ' ό τι στις εργασίες του Braudel²³. Ο χρόνος γίνεται εντελώς ανθρώπινος αλλά και τόσο ακίνητος όσο η γεωλογική εξέλιξη, καθώς η εθνολογική προσέγγιση αδιαφορεί για την πληθώρα των γεγονότων προς χάριν της μονιμότητας. Επιπλέον, ο λαός και εν γένει οι άνθρωποι αποβάλλονται από την πολιτική σκηνή, μη αποτελώντας πολιτική δύναμη, αλλά παραμένουν ως αντικείμενο μελέτης της ιστορίας αναφορικά με τις καθημερινές τους ενασχολήσεις. Δηλαδή ως καταναλωτές υλικών και πολιτισμικών αγαθών κι όχι ως παραγωγοί αγαθών ή δράστες εντός του περιβάλλοντος στο οποίο διαβιούν²⁴.

Η καλλιέργεια της Ιστορίας του υλικού πολιτισμού γίνεται μέσα από μια περιγραφική προσέγγιση, όπου το ζητούμενο είναι περισσότερο η απεικόνιση του τρόπου λειτουργίας του παρά η εμφάνιση των αιτιών της εκάστοτε μεταβολής. Κι αυτό, διότι η ιστορία - πρόβλημα φαίνεται να εγκαταλείπεται από ένα μεγάλο μέρος ιστορικών των Annales. Έτσι, στο κέντρο του ιστορικού λόγου τίθεται η περιγραφή της καθημερινής ζωής, υλικής και πνευματικής, των μέσων ανθρώπων των κοινωνιών του παρελθόντος. Δηλαδή των εθίμων και των κανόνων της κοινωνικής πρακτικής, που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά τους. Μάλιστα, ο συγκεκριμένος τρόπος περιγραφής είναι αντίστοιχος με εκείνον της θετικιστικής ιστορίας. Η μόνη διαφορά μεταξύ τους είναι ότι δεν υπάρχει η ενασχόληση με την πολιτική. Επομένως, η μερίδα των σύγχρονων ιστορικών των Annales, που επιδιώκει την μικρο-ιστορική έρευνα, θεωρεί ότι η κοινωνία γίνεται κατανοητή μέσα από τον υλικό πολιτισμό της²⁵. Αντίθετα, οι ιστορικοί που είναι οπαδοί της σφαιρικής προσέγγισης υποστηρίζουν, ότι η ιστορία του υλικού πολιτισμού είναι πλούσια σε ανακαλύψεις με την προϋπόθεση πως αποτελεί τόπο διασταύρωσης της οικονομικής, της κοινωνικής και της πολιτισμικής ιστορίας. Βέβαια, η επιστημονική εξέλιξη στο παράδειγμα των Annales έχει ως αποτέλεσμα για όσους ερευνητές επιθυμούν να συνθέσουν μια συνολική ιστορία να επιδιώκουν, σύμφωνα με τον Πιέρ Νορά, όχι την αναζήτηση της συνολικότητας της πραγματικότητας, αλλά του συνόλου της ιστορίας μέσα από το αντικείμενό τους²⁶. Συνεπώς, το όραμα των Bloch, Febvre και Braudel για μια σφαιρική ιστορία του συνόλου της πραγματικότητας μεταλλάσσεται, καθώς, τώρα, η συνολική ιστορία αναφέ-

23. Σχετικά με τον ιστορικό χρόνο και τους οικονομικούς χώρους στον F. Braudel βλ. στα έργα του: *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l' époque de Philippe II*, v. 2, Paris, A. Colin, 1966. *Civilisation matérielle, économie et capitalisme. XVe - XVIIIe siècle*, v. 3, Paris, A. Colin, 1979. *La Dynamique du capitalisme*, Paris, Arthaud, 1985. *Μελέτες για την Ιστορία* (μτφρ. Ο. Βαρού, Π. Σταμούλη), Αθήνα, ΕΜΝΕ - ΜΝΗΜΩΝ, 1987.

24. Βλ. Ph. Ariés, *Un Historien du dimanche*, Paris, Le Seuil, 1980, 97-105. R. Debray, *Critique de la raison politique*, Paris, Gallimard, 1981. J. Julliard, «Η Πολιτική» (μτφρ. Κλ. Μισσοτάκη) στο Ζακ Λε Γκοφ και Πιέρ Νορά (επιμ.), *Το έργο της ιστορίας*, τ. 1, ό.π., 257-282. Στην ίδια σειρά Η. Moniot, «Η ιστορία των λαών χωρίς ιστορία» (μτφρ. Κλ. Μισσοτάκη, Ν. Σαβδάτης), τ. 2, 27-47.

25. Ενδεικτικές εργασίες της τάσης αυτής είναι οι ακόλουθες: Ph. Ariés, «La mort inversée: Le changement des attitudes devant la mort dans les sociétés occidentales», *Archives européennes de Sociologie*, v. VIII, I, 1967, 169-195. J. - P. Aron, *Le Mangeur au XIXe siècle*, Paris, Laffont, 1973. P. Brown, *La Societé et la sacre dans l' antiquité tardive*, Paris, Gallimard, 1983. M. Eliade, *La Nostalgie des origines. Méthodologie et histoire des religions*, Paris, Gallimard, 1971. F. Furet, *Livre et Societé dans la France du XVIIIe siècle*, v. 2, Paris, Mouton, 1965/1970. J. Jacquot, *Les Fêtes de la Renaissance*, v. 2, Paris. C.N.R.S., 1956/1960. J. Julliard, *Naissance et mort de la IVe République*, Paris, Calmann - Levy, 1970. E. Le Roy Ladurie, *Le Paysans du Languedoc*, v. 2, Paris, S.E.V.P.E.N., 1966.

26. Βλ. Pierre Nora, «Η επιστροφή του γεγονότος», ό.π.

ρεται στην επιδίωξη της παρουσίασης της ολότητας ενός συγκεκριμένου τμήματος της πραγματικότητας²⁷.

Μετά την προσάρτηση του εθνολογικού αντικειμένου από την ιστορία και παρά το χαρακτήρα του ως πεδίου ποιοτικής προσέγγισης υπεισέρχεται δευτερογενώς η ποσοτική επεξεργασία. Και τούτο, διότι η ιστορική επιστήμη εφαρμόζει τις ποσοτικές μεθόδους και τεχνικές, που χρησιμοποιούνταν προηγουμένως στη δημογραφία, αλλά και κατά την παρουσίαση των σειρών των τιμών και των εισοδημάτων. Μάλιστα, ένας τύπος ιστορίας, που αναπτύχθηκε από τα σύγχρονα Annales, είναι η σειραϊκή ιστορία²⁸. Σύμφωνα με αυτή τα ιστορικά γεγονότα, που ανήκουν σε ομοιογενή σύνολα, εντάσσονται σε σειρές και τυγχάνουν της επεξεργασίας του Η/Υ. Έτσι γίνεται ο υπολογισμός των διακυμάνσεων κατά τις διάφορες φάσεις της χρονικότητάς τους. Με τον τρόπο αυτό συμβαίνει η αποδόμηση της διάρκειας, καθώς γίνεται μια νέα προσέγγιση του χρόνου, που παύει να είναι πλέον ομοιογενής και να έχει σφαιρική σημασία. Βέβαια, η σειραϊκή ιστορία εκφράζει μια διπλή αδυναμία: α) την αδυναμία του ιστορικού να διεκδικήσει τη σφαιρική οπτική, αφού τα αντικείμενα που επιλέγονται θεωρούνται ως ανεξάρτητα από τα λοιπά στοιχεία της πραγματικότητας, και β) την αδυναμία των ανθρώπων, που διαμελισμένοι στις σειρές δεν μπορούν να παρέμβουν στην κοινωνική πραγματικότητά τους. Επίσης, η σειραϊκή ιστορία περιορίζει το έργο του ιστορικού σε δύο επίπεδα: α) αδιαφορεί για τις δομές που βρίσκονται πίσω από τις σειρές των γεγονότων και β) αρκείται στις εξειδικευμένες αιτιότητες της μιας ή της άλλης σειράς, δηλαδή στα μετρήσιμα πράγματα.

Ένα άλλο σημαντικό ερευνητικό κεφάλαιο για τη σύγχρονη γενιά ιστορικών των Annales είναι οι νοοτροπίες, δηλαδή οι αναπαραστάσεις, οι τρόποι που οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την εποχή τους, και οι εξελίξεις τους²⁹. Βέβαια, ο οπτική προσέγγισης των νοοτροπιών εξαρτάται από την επιστημονική κατεύθυνση του κάθε ιστορικού.

27. Βλ. τις ενδεικτικές εργασίες: G. Bois, *Crise du Féodalisme. Economie rurale et démographie en Normandie du début du XIVe siècle au milieu du XVIIe siècle*, Paris, F.N.S.P., 1976. G. Duby, *Des Sociétés médiévales*, Paris, Gallimard, 1971. T.ι., *La Société aux XIe et XIIe siècles dans la région mēconnaise*, Paris, Mouton, 1973. T.ι., *Le Chevalier, La Femme et la Prêtre*, Paris, Hachette, 1981. M. Ferro, *La Grande Guerre 1914-1918*, Paris, Gallimard, 1969. P. Vilar, *La Catalogne dans l'Espagne moderne. Recherches sur les fondements économiques des structures nationales*, v. 3, Paris, S.E.V.P.E.N., 1962. M. Vovelle, *Piété baroque et dichristianisation en Provence au XVe siècle. Les attitudes devant la mort d'après les clauses des testaments*, Paris, Plon, 1973. T.ι., *La Mort et l'Occident*, Paris, Gallimard, 1983.

28. Βλ. J. Chesneaux, *De la modernité*, Paris, La Découverte, 1983. P. Chaunu, «Histoire quantitative et histoire surielle», *Cahiers Vilfredo Pareto*, Genève, Droz, 3, 1964, 165-175. Επίσης, τ.ι., «L' Histoire surielle. Bilan et perspectives», *Revue Historique*, 243, 1970, 297-320. M. Ferro, *L' Histoire sous surveillance*, Paris, Calmann - Lévy, 1985, 124-126. F. Furet, «Η ποσοτική ιστορία» (μτφρ. Κλ. Μιτσστάκη), στο συλλογικό έργο *Το έργο της Ιστορίας*, ό.π., τ. 1, 67-89. P. Vilar, «Pour une meilleure compréhension entre économistes et historiens: Histoire quantitative et iconométrie prospective», *Revue Historique*, 233, 1965, 293-342. Ακόμη, ο Michel Foucault υποστηρίζει ότι έργο της ιστορίας είναι η αποκατάσταση και συγκρότηση σειρών. Γι' αυτό η εμφάνιση των μεγάλων περιόδων στη σημερινή ιστορία είναι το αποτέλεσμα της μεθοδολογικά συντονισμένης επεξεργασίας των σειρών. Βλ. στο τ.ι., *Η αρχαιολογία της γνώσης* (μτφρ. Κ. Παπαγιώργης), Αθήνα, Εξάντας, 1987, 16-17.

29. Για τις «νοοτροπίες» βλ. ενδεικτικά: G. Bouthoul, *Les Mentalités*, Paris, P.U.F., 19715. F. Dosse, *Η Ιστορία σε Ψίχουλα*, ό.π., 217-230. G. Duby, «Ιστορία των νοοτροπιών» στο *Encyclopedie de la Pléiade, Ιστορία και Μέθοδοί της*, τ. Β', Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1988, 237-277. M. Dufrenne, *La Personnalité de base. Un concept sociologique*, Paris, P.U.F., 1966. H.A. Faberman, «Manheim, Cooley and Mead: Toward a Social Theory of mentality», *Sociological Quarterly*, II, I, 1970, 3-13. Jaque Le Goff, «Οι νοοτροπίες: μια διαφορούμενη ιστορία» (μτφρ. Κλ. Μιτσστάκη) στο βιβλίο *Το έργο της Ιστορίας*, τ. 1, ό.π.: 316-338. M. Vovelle, *Idéologie et mentalités*, Paris, Maspero, 1982.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το πρώτο ρεύμα της σχολής των Annales, το συντηρητικό, προωθείται η απλή περιγραφή των νοοτροπιακών τάσεων, χωρίς ενδιαφέρον για τη διαπίστωση των σχέσεων μεταξύ των νοοτροπιών των διαφόρων εποχών και των αιτιών που τις δημιούργησαν. Επομένως, λείπει η αναγκαία παλινδρομική κίνηση ανάμεσα στη νοοτροπία και την κοινωνία, με αποτέλεσμα το κοινωνικό πεδίο να κρύπτεται πίσω από τη νοοτροπία. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ο Αριές σημειώνει πως το συλλογικό ασυνείδητο είναι ο μόνος ενεργός παράγοντας, που καθορίζει τις μεταβολές των νοοτροπιών στις διάφορες εποχές. Ο Αριές περιγράφοντας τις νοοτροπίες παρουσιάζει μόνο το «πώς» κι αποφεύγει να θέσει το ερώτημα «γιατί». Στην έρευνά του παίρνει πάντοτε μία παράμετρο μελέτης και αποκαλύπτει τις διαχρονικές συμπεριφορές που παρουσιάζονται σχετικά με αυτήν. Μάλιστα δεν αναζητά τις αιτίες μεταβολής των εκδηλώσεων της παραμέτρου, που ερευνά, ούτε συσχετίζει τις μεταβολές με τις πραγματικές κοινωνικές συνθήκες. Έτσι, οι διαφορές που παρουσιάζονται στις εκάστοτε συμπεριφορές, θεωρούνται ως ποικίλες εκφράσεις του συλλογικού ασυνείδητου, που υπερβαίνει το περιβάλλον εντός του οποίου τούτες εκδηλώνονται³⁰.

Ο Ντελυμά ακολουθεί τη γραμμή του Αριές και προβαίνει σε μια διαχρονική έρευνα του συλλογικού ασυνείδητου έχοντας ως παράμετρο έρευνας το φόβο. Τον τελευταίο τον θεωρεί ως α-χροική σταθερά δομή της ανθρώπινης φύσης και ως πηγή όλων των φαινομένων του τέλους της μεσαιωνικής αλλά και της νεώτερης εποχής. Φυσικά, ο ερευνητής δεν λαμβάνει τους διάφορους κοινωνικούς παράγοντες υπόψη του. Εδώ, ο άνθρωπος παρουσιάζεται ως φύσει συντηρητικός, δομικά αγκιστρωμένος στην τάξη και τη διατήρησή της, θεωρούμενος αποκλειστικά ως νοοτροπία. Έτσι, η νοοτροπία τείνει να υπερκαλύψει το κοινωνικό πεδίο, αφού τούτο εξαφανίζεται από την αιωνιότητα μιας ανθρώπινης φύσης που είναι αμετάβλητη. Και, καθώς η μακρά διάρκεια κάνει να φαίνονται οι κοινωνικές εντάσεις ως ασήμαντες, η μελέτη των νοοτροπιών σχετικοποιεί τη συνείδηση των εντάσεων αυτών και των αντιθέσεων, που τούτες προκαλούν³¹.

Διαφορετική είναι η αντιμετώπιση των νοοτροπιών από το δεύτερο ρεύμα της σχολής των Annales. Πιο συγκεκριμένα, ο Ζακ Λε Γκοφ θεωρεί ότι μόνο και μόνο η περιγραφή των διαφόρων νοοτροπιών χωρίς κανένα ενδιαφέρον για τον τρόπο που αυτές συναρθρώνονται με την ιστορική πραγματικότητα δεν αποτελεί ιστορία. Για το λόγο αυτό υποστηρίζεται ότι η ιστορία των νοοτροπιών αναφέρεται σ' ένα ιστορικό σύνολο, που εμπεριέχει τόσο τον υλικό όσο και τον πνευματικό πολιτισμό. Επίσης, τη μελέτη των νοοτροπιών την εντάσσει στη συνολική ιστορική κίνηση. Και τούτο, διότι υποστηρίζει ότι η ιστορία των νοοτροπιών τοποθετείται στο κέντρο του κοινωνικού σώματος και χρησιμοποιείται ως μέσο για να το φωτίσει³².

Ο Ζωρζ Ντυμπύ³³ αντιλαμβάνεται τις νοοτροπίες συγκρουσιακά και προβαίνει στη συσχέτιση των συμπεριφορών και των ευαισθησιών της μεσαιωνικής εποχής με τα αντικρουόμενα συμφέροντα των κυρίαρχων κοινωνικών στρωμάτων, φανερώνοντας

30. Βλ. Ph. Ariès, *Un Historien du dimanche*, ό.π..

31. Βλ. J. Delumeau, *La Peur en Occident*, Paris, Fayard, 1978.

32. Βλ. J. Le Goff, «Οι νοοτροπίες...», ό.π..

33. Βλ. στα έργα του G. Duby: *Des sociétés médiévales*, ό.π.. «Histoire sociale et histoire mentalité», *Nouvelle Critique*, 34, 1970, 11-34. «Ιστορία των νοοτροπιών», ό.π.

ποια από τα συμφέροντα αυτών των κοινωνικών κατηγοριών θίγονται από τον κάθε τρόπο συμπεριφοράς. Ακόμη, θεωρεί, ότι η προσέγγιση της κοινωνίας διαμέσου των νοοτροπιών δεν είναι δυνατή εάν δεν τεθεί το ερώτημα του «ποιες» αιτίες προκάλεσαν τις μεταβολές που διαπιστώνουμε και εάν δε συσχετιστούν οι διάφορες όψεις της ανθρώπινης σκέψης και δραστηριότητας, ώστε να ξεπεραστεί το καθαρά περιγραφικό επίπεδο. Η νοοτροπία έχει τη δική της χρονικότητα, που, σύμφωνα με το μοντέλο του Braudel, διαιρείται σε τρεις ρυθμούς: α) Στο γρήγορο ρυθμό των συγκινήσεων της στιγμής. β) Στο χρόνο των συμπεριφορών και πεποιθήσεων που αποτελούν κτήμα μιας καθορισμένης κοινωνικής ομάδας σε μια δεδομένη ιστορική συγκυρία. Και γ) σε έναν πιο αργό ρυθμό, όπου ανήκουν όσα συστήματα νοοτροπίας προβάλλουν μεγαλύτερες αντιστάσεις στις μεταβολές. Για να γίνει δυνατή η καλλιέργεια της ιστορίας των νοοτροπιών ο ιστορικός οφείλει να μετατοπιστεί από την αφήγηση των περασμένων γεγονότων στη μελέτη των πηγών. Και τούτο, διότι οι πηγές είναι εκείνες που παρέχουν τις αναγκαίες πληροφορίες για τη διαμόρφωση της εικόνας των εποχών που πέρασαν. Μάλιστα, μετά τη σύνθεση κι αποκάλυψη των αναπαραστάσεων - τρόπων συμπεριφοράς μιας εξεταζόμενης ιστορικής περιόδου, ερευνάται ο τρόπος που οι τελευταίες συναρθρώνονται με τις οικονομικές συνθήκες. Επιπλέον, η ιστορία των νοοτροπιών διαπερνάται από τις εσωτερικές συγκρούσεις της κοινωνίας, της οποίας είναι και δημιουργήμα. Ο Ντυμπύ δεν αποδέχεται τις μεγάλες σειρές, που απεικονίζουν την εξέλιξη μιας συμπεριφοράς - κατηγορίας - αναπαραστάσεως σε μια πολύ μακρά διάρκεια, γιατί συχνά η διαχρονική προσέγγιση απογειώνεται από την πραγματικότητα.

Το συντηρητικό ρεύμα των σύγχρονων Annales οδηγείται στη λατρεία του παρελθόντος, ως υπεράσπιση ενός κόσμου που έχει απωλεσθεί. Και τούτο, με το επιχείρημα ότι απομακρύνεται από μαρξιστικούς και φιλελεύθερους προοδευτισμούς. Όμως, με τον τρόπο αυτό καταστρέφεται κάθε διαλεκτική μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος. Έτσι, η ιστορία από επιστήμη της μεταβολής γίνεται ειδικότητα των αδρανειών, των ακίνητων κοινωνιών, διδασκαλία που προφυλάσσει από τις τάσεις αλλαγής, ενώ τρέφει τους σύγχρονους ανθρώπους με μια παράξενη νοσταλγία για ό,τι χάθηκε. Επομένως, κάθε προοπτική ριζικής μεταβολής ή οποιαδήποτε απόπειρα μεταρρύθμισης απωθούνται. Φυσικά, μιας οποιασδήποτε αρνητικής αντιμετώπισης δε γλίτωσε ούτε και η Γαλλική Επανάσταση, που θεωρήθηκε ως μύθος³⁴. Ακόμη, αποτέλεσμα της εγκατάλειψης κάθε διαλεκτικής στην ιστορία είναι η απόρριψη του μαρξισμού και η άρνηση του πολιτικού ως πεδίου ιστορικού ενδιαφέροντος. Η μεθοδολογία αυτού του συντηρητικού ρεύματος ακολουθεί τη λειτουργική θεώρηση. Εδώ ο ιστορικός λόγος επικεντρώνεται στην αφήγηση και στην περιγραφή των παρατηρούμενων αλλά χωρίς την αναζήτηση της αιτιότητας των γεγονότων. Επομένως, η ύπαρξη αντιφάσεων στην ιστορική πορεία δεν γίνεται αποδεκτή, διότι υποστηρίζεται ότι η κοινωνία αναπαράγεται χωρίς θεμελιακές ρήξεις. Επίσης, διαφαίνεται η άποψη ότι το κοινωνικό σύστημα δεν μπορεί από μόνο του να μετασχηματιστεί, αφού δεν διαπερνάται από εσωτερικές αντιφάσεις. Κάθε επιθυμία, λοιπόν, για πραγματοποίηση μιας τομής στην κοινωνική εξέλιξη ανάγεται σε σχιζοφρενική συμπεριφορά, επειδή

34. Δηλαδή εδώ οι Γάλλοι συντηρητικοί ιστορικοί των Annales διαστρεβλώνουν τα γεγονότα, αρνούμενοι την ίδια την ιστορία της χώρας τους. Βλ. εκτενέστερα στο βιβλίο F. Dosse, *Η Ιστορία σε Ψίχουλα*, σ.π. 255-268, όπου παρέχεται και η σχετική βιβλιογραφία.

κάθε ανθρώπινη εξέγερση είναι μάταιη και ανίσχυρη να κατορθώσει οτιδήποτε, αφού ο κόσμος είναι ακίνητος και η φύση σχεδόν αναλλοίωτη³⁵.

Το δεύτερο ρεύμα των ιστορικών της τρίτης γενιάς των Annales επιδιώκει τη σφαιρική σύλληψη της κοινωνίας και της ιστορίας και τείνει να υιοθετήσει έναν λόγο, που ομοιάζει ως προέκταση του μαρξισμού. Συνεπώς, εδώ, η πολιτική διάσταση δεν περιθωριοποιείται αλλά συνυπολογίζεται ως μια ουσιαστική πραγματικότητα της κοινωνίας³⁶. Και, σύμφωνα με την άποψη του Ντυμπύ³⁷, ο πολιτισμός της κοινωνίας φαίνεται να λειτουργεί ως μια κυρίαρχη ιδεολογία, που παράγεται από τους μηχανισμούς της εξουσίας και διαδίδεται βαθμδόν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Μάλιστα, ο ιστορικός οφείλει να αποκαλύψει τις αντιθέσεις, τις συγκρούσεις και τα συμφέροντα που υφίστανται. Έπειτα, από το συγκεκριμένο μαρξιστογενές ρεύμα των σύγχρονων ιστορικών της σχολής των Annales δεν απορρίπτεται ο Η/Υ και η χρήση των ποσοτικών δεδομένων στην ιστορική εργασία, αρκεί να μη γίνεται η «φετιχοποίηση» του υπολογιστή.

Επιλογικές σημειώσεις - Παρατηρήσεις

Η σχολή των Annales στις ημέρες μας συνεχίζει το βασικό πρόγραμμά της, δηλαδή την επιδίωξη της επικράτησης της ιστορίας έναντι των άλλων ανθρωπιστικών επιστημών. Γι' αυτό και οι ιστορικοί των διαφορετικών, κατά τα άλλα, επιστημολογικών τάσεων συνεργάζονται μεταξύ τους αναφορικά με την εκδοτική παραγωγή και τη διεύθυνση και διαχείριση του περιοδικού τους. Ο ορισμός του παραδείγματος των Annales είναι δύσκολος λόγω της πολυμορφίας στην ιστοριογραφική παραγωγή των μελών του. Έτσι τα Annales, σύμφωνα με την άποψη του F. Dosse «παραμένουν σχολή ασύλληπτη, ανεπίδεκτη ορισμού, νεφέλωμα δίχως πυρήνα»³⁸.

Η ιστορία των Annales αναφορικά με τη σχέση της με τις διάφορες ανθρωπιστικές επιστήμες ακολουθεί δύο διαφορετικούς δρόμους. Ο πρώτος αντιστοιχεί στους ιστορικούς της πρώτης και δεύτερης γενιάς, που προβάλλουν μια σφαιρική ανθρωπιστική προοπτική, με στόχο τη συγκρότηση μιας κοινής αγοράς των κοινωνικών επιστημών. Και τούτο, με την επιδίωξη της συσπείρωσής τους γύρω από την ιστορία και την προώθηση της διεπιστημονικής συνεργασίας, ώστε να καταστεί δυνατή η σφαιρική επιστημονική σύνθεση. Ο δεύτερος δρόμος αναπτύσσεται από τη δεκαετία

35. Χαρακτηριστικές της εφαρμογής στην ιστοριογραφία των συγκεκριμένων μεθοδολογικών αρχών του συντηρητικού ρεύματος των σύγχρονων Annales είναι οι παρακάτω ενδεικτικές εργασίες: Ph. Ariès, *Histoire des populations françaises et de leurs attitudes devant la vie depuis le XVIIIe siècle*, Paris, Le Seuil, 1971. P. Chaunu, *La Civilisation de l' Europe des Lumieres*, Paris, Arthaud, 1971. F. Furet, D. Richet, *La Revolution française*, v. 2, Paris, Fayard, 1973. J. Julliard, «Η Πολιτική», ό.π.. E. Le Roy Ladurie, *Histoire du climat depuis l' an mil*, Paris, Flammarion, 1967. M. Ozouf, *L' Ecole, L' Eglise et la Republique, 1871-1914*, Paris, Armand Colin, 1963.

36. Βλ. R. Debray, *Critique de la raison politique*, Paris, Gallimard, 1981. J. Le Goff, «Is Politics still the Backbone of History?», *Daedalus*, 100, 1, 1971, 1-19.

37. Βλ. G. Duby, «Κοινωνική Ιστορία και ιδεολογία των κοινωνιών» (μτφρ. Κλ. Μιτσοτάκη) στο Ζακ Λε Γκοφ και Πιέρ Νορά (επιμ.), *Το έργο της ιστορίας*, τ. 3, ό.π., 13-38.

38. Βλ. F. Dosse, *Η Ιστορία σε Ψίχουλα*, ό.π., 269.

του '60 και μετά, οπότε αποκηρύσσεται η συνθετική αποστολή της σχολής, ενώ οι ιστορικοί αρχίζουν να σκέπτονται με τους όρους των άλλων κοινωνικών επιστημών. Έτσι, οδηγούνται στην ιστορική εξειδίκευση κατατέμνοντας την ιστορική πραγματικότητα σε διάφορα παρατηρούμενα ιστορικο-κοινωνικά φαινόμενα. Η τελευταία τάση, που ακολουθεί την αποδόμηση της ιστορίας, αποτελεί μια παλινδρομική κίνηση προς το θετικισμό, διότι από τους εκπροσώπους της ακολουθείται μια περιγραφική παρά μια ερμηνευτική ιστορική γραφή. Πρόκειται για μια γραφή, που είναι περισσότερο εμπειρική παρά επιστημονική. Επίσης, ο νέος ιστορικός λόγος προσαρμόζεται στην εξουσία και την περιρρέουσα ιδεολογία υιοθετώντας τα δομολειτουργικά μέτρα. Έτσι, η εντυπωσιακή περιγραφή του υλικού πολιτισμού γίνεται με μια νεορομαντική διάθεση. Εδώ, το περιθώριο (π.χ. μάγγισες, τρελλοί) και η περιφέρεια (καθημερινές ενασχολήσεις) αντικατέστησαν το κέντρο, με τρόπο που η επεξεργασία όλων αυτών των παρεκκλίσεων να έχει ως αποτέλεσμα την ένταξή τους, χωρίς αντιφάσεις, σε ένα σύνθετο σύμπαν. Πρόκειται για μια κοινωνική πραγματικότητα στην οποία όλα τα πράγματα έχουν τη θέση τους. Μάλιστα, η ενσωμάτωση στο ιστορικό πεδίο των φαντασιώσεων και όλων των ασχολιών του ανθρώπου στοχεύει στη δημιουργία των συνθηκών για την επίτευξη συναίνεσης σχετικά με τους παράγοντες γύρω από τους οποίους είναι δομημένος ο σύγχρονος κόσμος. Γι' αυτό και οι φάσεις των ρήξεων και των επαναστάσεων θεωρούνται ως κακοί χειρισμοί στο εσωτερικό συνεχιών και απωθούνται από το πεδίο της ιστορικής ενασχόλησης. Ακόμη, η εξατομίκευση του πεδίου της πραγματικότητας συνοδεύεται από μια επίφαση σφαιρικότητας στο έργο μερικών ιστορικών, που επιμερίζουν την πρακτική τους σε δύο χρόνους. Σ' εκείνον του κατατεμαχισμού, αρχικά, των γεγονότων και στην ένταξη, κατόπιν, των μεμονωμένων γεγονότων σε μια επινοημένη συνολικότητα που τα αντιπαραθέτει. Αυτή η νεο-θετικιστική ψευδαίσθηση σφαιρικής προσέγγισης παραλείπει τη φάση ανάλυσης του πραγματολογικού υλικού και της αιτιακής υπόθεσης, χωρίς την οποία δεν μπορεί να υπάρξει σφαιρική ιστορία. Μάλιστα, προϋπόθεση της σφαιρικής προσέγγισης είναι η παραδοχή της ύπαρξης μιας λογικής στην ιστορία, της οποίας το περίγραμμα προσπαθεί ν' αποκαλύψει ο ιστορικός πίσω από το δαίδαλο των συγκεχυμένων, από πρώτη ματιά, γεγονότων. Αλλά, έτσι, ερχόμαστε στο δεύτερο ρεύμα των σύγχρονων Annales.

Η δεύτερη τάση, που ακολουθείται από έναν ικανό αριθμό σύγχρονων ιστορικών, παίρνει ένα διαφορετικό δρόμο, που είναι επηρεασμένος από το όραμα των ιδρυτών των Annales σχετικά με τη σύνθεση της συνολικής ιστορίας. Αυτή η τάση πρόσκειται στο μαρξισμό και εμμένει στην αναγκαιότητα της συνθετικής εργασίας σε μια εποχή, που η εξειδίκευση εντείνεται, ενώ προειδοποιεί για τους κινδύνους που συνεπάγεται ο τεμαχισμός της ιστορίας. Επίσης, κατ' αυτήν η απόπειρα της ιστορικής σύνθεσης αποτελεί την ειδοποιό διαφορά της ιστορικής επιστήμης από τις άλλες κοινωνικές επιστήμες. Εδώ, ο ιστορικός προβαίνει στην αναζήτηση των αιτιακών σχέσεων και στην ανάδειξη των συσχετισμών ανάμεσα σε φαινόμενα διαφορετικής φύσης. Έτσι, η ιστορικότητα εμφανίζεται ως η διαλεκτική σχέση ανάμεσα σε μια αφηρημένη λογική δομή και στην πραγματικότητα. Η φορά κίνησης είναι από τη δομή προς τη συγκυρία και αντίστροφα. Επομένως, ο ιστορικός οφείλει μέσα από μια παλινδρομική κίνηση να μεταδίνει από τη γεγονοτολογία στο θεωρητικό πλαίσιο και το αντίθετο. Μ' αυτόν τον τρόπο η σύνθεσή του δε θα είναι μια απλή συγκόλληση διαφόρων τμημάτων της πραγματικότητας, που παρατάσσονται στη σειρά το έ-

να μετά το άλλο, αλλά πρόκειται για μια αναζήτηση των αιτιακών σχέσεων.

Σήμερα, η κατάσταση με βάση τον εμφανή διαχωρισμό των ιστορικών που ενυπάρχουν κάτω από το κοινό έμβλημα των Annales, εγκυμονεί κινδύνους διάσπασης. Πάντως, το συγκεκριμένο «παράδειγμα» νομιμοποιεί τον εκλεκτικισμό, ως συνδυασμό μεθόδων ή/και θεωριών μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών επιστημών. Μάλιστα, εάν συμβεί στο μέλλον η διάσπαση της σχολής θα προκύψουν μια καθαρά δομολειτουργική ιστορική σχολή και μια μαρξίζουσα εκλεκτικιστική σχολή. Στη δεύτερη περίπτωση, σύμφωνα με την άποψη του Eric Hobsbawm³⁹ πρόκειται για έναν «αγοραίο μαρξισμό» ή ένα νεομαρξισμό εμπλουτισμένο με ποσοτικά δεδομένα⁴⁰ και στατιστικές αναλύσεις, που προκύπτουν από τη χρήση του Η/Υ. Επιπλέον θεωρείται ότι η τάση αυτή μπορεί να συμβάλει στην αληθινή ανανέωση του ιστορικού λόγου και της πραγματικής νέας ιστορίας. Γι' αυτό προτείνεται η αναδίωξη του σημαντικού γεγονότος και η σύνδεσή του με τις συνθήκες που το δημιούργησαν⁴¹. Έτσι η ιστορική έρευνα περνά μέσα από την υπέρβαση του διαχωρισμού παρελθόντος και παρόντος, με τη θεώρηση της οργανικής μεταξύ τους σχέσης, ώστε η γνώση του παρελθόντος να χρησιμεύσει για μια καλύτερη κατανόηση της δικής μας κοινωνίας.

SUMMARY

This paper reports an condensed approach of the Annales School focusing on its current thoughts. It provides a review of the historical background that created the necessary social and epistemological conditions for the formation of this paradigm. It, also, presents the epistemological sources that influenced on methodological and investigative orientations of Annales, e.g. the sociological school of Durkheim, the geographical school of Vidal de la Blach, Marx and H. Berr. Afterwards, this publication contains the following: (1) presentation of the periods of the Annales and focusing on general characteristics of the School; (2) the current thoughts of Annales - methodological and investigative perspectives of the School; and (6) A critical appreciation of the current Annales.

39. Ως αγοραίος μαρξισμός θεωρείται ο επιλεκτικός δανεισμός κάποιων απόψεων - ιδεών από τον Μαρξ ή από τα ρεύματα που γέννησε η σκέψη του. Βλ. Eric J. Hobsbawm, *Η συμβολή του Καρόλου Μαρξ στην Επιστήμη της Ιστορίας* (μτφρ. Α. Πολίτης), Αθήνα, ΕΜΝΕ - ΜΝΗΜΩΝ, 1981, 12-14.

40. Ο Σπ. Ασδραχάς υποστηρίζει ότι στην ιστορική σύνθεση πρέπει να γίνεται ο συνδυασμός μεθόδων τόσο της ποσοτικής όσο και της ποιοτικής ανάλυσης. Βλ. στο τ.Ι., *Ιστορική έρευνα...*, ό.π., 40.

41. Βλ. F. Dosse, *Η Ιστορία σε Ψίχουλα*, ό.π., 279-280. Pierre Nora, «Η επιστροφή του γεγονότος», 48-68.